

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-47>

УДК 339.9:334.012.64(477+438)

Данько Наталія Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри готельно-ресторанного бізнесу та
харчових технологій,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2977-6641>

Ізмайлов Олександр Ільдарович

аспірант,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1741-1824>

Natalia Danko, Oleksandr Izmailov
V.N. Karazin Kharkiv National University

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ ТРАНСКОРДОННОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

CLUSTER MODEL OF CROSS-BORDER COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND POLAND IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Анотація. У статті досліджено трансформацію визначення «економічна інтеграція» та «транскордонне співробітництво» в умовах та контексті євроінтеграційних процесів в Україні. Обґрунтовано, що класичні визначення не відображають сучасну багатомірність інтеграційних процесів, де провідну роль відіграє інституційна взаємодія та створення суспільних благ. Показано, що транскордонна співпраця України та Польщі набуває комплексного економічного та науково-інноваційного розвитку. Саме це формує основу до розвитку транскордонного кластерного співробітництва. Запропоновано концептуальну модель циклічної кластерної співпраці, що включає в себе п'ять фаз: ініціацію проєкту, гармонізацію нормативно-правової бази, формування кластерних об'єднань, реалізацію проєкту та аналіз отриманих результатів. Модель є універсальним інструментом стратегічного поглиблення взаємної інтеграції, що здатна підвищити конкурентоспроможність та сприяти сталому розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва.

Ключові слова: економічна інтеграція, транскордонне співробітництво, кластерна взаємодія, транскордонні кластери, українсько-польська кооперація, євроінтеграція, торговельно-економічні відносини.

Summary. The article examines the transformation of the concepts of “economic integration” and “cross-border cooperation” in the context of Ukraine’s European integration. It is argued that classical definitions, focused mainly on trade liberalization and the removal of tariff barriers, no longer fully capture the multidimensional nature of contemporary integration processes, in which institutional interaction, production cooperation and the creation of cross-border public goods play a decisive role. Particular attention is paid to Ukrainian-Polish cooperation, which is increasingly acquiring the features of complex economic and research-and-innovation interaction and thus forms a favorable basis for the development of cross-border cluster cooperation. Methodologically, the study relies on content analysis and critical comparison of existing theoretical approaches, legal acts and strategic documents that regulate or describe integration and cross-border interaction. On this basis, the author clarifies the economic essence and functional role of “economic integration” and “cross-border cooperation” for neighboring states participating in European integration processes. The article substantiates an author’s definition of cross-border cooperation that emphasizes its institutional, economic and innovation dimensions and the creation of shared cross-border public goods. Building on the identified trends and the analysis of Ukrainian-Polish trade and production links, the paper proposes a conceptual model of cyclic cluster cooperation between Ukraine and Poland. The model includes five interrelated phases: project initiation, harmonization of the regulatory and legal framework, formation of cluster structures, implementation of joint projects and evaluation of the obtained results with feedback for the next cycle. The logic of the model ensures the transition from scattered initiatives to long-term partnership formats, supports the reproduction and scaling of successful cluster projects and allows adaptation to different sectors and numbers of participants. It is argued that the proposed model can serve as a practical tool for strategic planning of cross-border development,

contribute to the deepening of economic integration between Ukraine and Poland, reduce existing asymmetries in bilateral trade and strengthen the competitiveness, resilience and innovation potential of the participating regions within the European economic space. The results create a policy framework for further empirical studies.

Keywords: economic integration, cross-border cooperation, cluster interaction, cross-border clusters, Ukrainian-Polish cooperation, European integration, trade and economic relations.

Постановка проблеми. Попри поточний розвиток теорій економічної інтеграції та осмислення транскордонного співробітництва, сучасні умови євроінтеграції України вимагають переосмислення цих дефініцій з урахуванням поточного рівня інституційної взаємодії, безпекових факторів та ролі транскордонної співпраці у формуванні публічних благ. Існуючі визначення не відображають у повному обсязі комплексності сучасних інтеграційних процесів, що в свою чергу не дає можливості в повному обсязі провести всеосяжний аналіз цих категорій, задля формування політики економічного розвитку.

В цей час українсько-польська кооперація демонструє суттєвий рівень розвитку та збільшення ролі кластерних об'єднань, що саме потребує розробки концептуальної моделі такої кластерної співпраці. Така модель давала б можливість розвивати глибину співпраці, економічної інтеграції, підвищувати конкурентоспроможність української продукції на ринку ЄС та поступово зменшувати асиметрію торгівлі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Транскордонну співпрацю, інтеграційні процеси та розвиток прикордонних територій широко висвітлювали у своїх роботах українські та зарубіжні дослідники. Класичні теоретичні основи економічної інтеграції сформульовані Б. Баласою [1], який визначив ключові форми та етапи економічного зближення країн. Інституційні умови міжнародної взаємодії детально аналізують українські науковці І.І. Дахно [7] та Ю.Г. Козак [8], підкреслюючи важливість правового забезпечення та організаційно-економічних механізмів у розвитку регіональних інтеграційних процесів.

У контексті транскордонної взаємодії вагомим є внесок зарубіжних учених. Так, М. Перкманн [5] розглядає транскордонні регіони як форми просторової інтеграції, що виникають під впливом економічних і політичних стимулів, тоді як Е. Медейрас [4] акцентує на оцінюванні територіального впливу та ролі інституційної сумісності у реалізації спільних проєктів. Мережеві аспекти взаємодії у сучасних економічних системах розкрито у роботі К.М. Краус, Н.М. Краус та О.В. Штепи [3], які демонструють, що мережеві структури формують синергетичні ефекти та підсилюють інноваційність економічних процесів.

Важливе місце у дослідженнях транскордонного розвитку посідає кластерна проблематика. Теоретичні засади формування кластерів обґрунтовані у працях Е. Фесера [2] та С. Розенфельда [6], які доводять, що кластеризація сприяє під-

вищенню конкурентоспроможності регіонів. Українські автори О.В. Машталер, Т.А. Гуцул, О.О. Маслиган, Ю.Ю. Чебан та О.А. Цимбалістова [9] розвивають ці положення в контексті національної економіки, акцентуючи увагу на формуванні інноваційних та логістичних кластерів у прикордонних регіонах України та їхній інтеграції у європейський економічний простір.

Мета статті. Основна задача даного дослідження полягає у теоретичному уточненні визначень «економічна інтеграція» «транскордонне співробітництво» на основі контент аналізу наукових підходів. Також, обґрунтувати та розробити концептуальну модель кластерної взаємодії України та Польщі, як інструменту підвищення євроінтеграції України та розвитку між кластерної транскордонної співпраці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Детермінація «економічна інтеграція» пройшла шлях від визначення, що усуває тарифні бар'єри, до розуміння інтеграції як комплексного інституційного процесу формування спільного економічного простору. Так за Б. Баласою економічна інтеграція – це процес, включає заходи щодо усунення дискримінації між господарськими одиницями, що відносяться до різних національних держав та стан, представляє відсутність різних форм дискримінації між національними господарствами [1].

Ю. Козак визначає економічну інтеграцію як процес зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні кордони [8].

І. Дахно дає наступне визначення економічна інтеграція – це процес усунення митних та інших бар'єрів, що традиційно існували між країнами, що означає вільний рух капіталів, товарів, послуг і робочої сили у межах певного угруповання країн [7].

Наведені вище визначення «економічної інтеграції», попри їх фундаментальність переважно фокусуються на усуненні тарифних бар'єрів та створенні вільних умов переміщення товарів, послуг тощо. Однак вони лише частково зображають сучасний характер інтеграційних процесів, що на нашу думку еволюціонували від звичайної лібералізації до формату комплексної інституційної взаємодії, у якому провідну роль відіграють не тільки ринки, а й державні регулятори.

У поточних реаліях взаємодії та євроінтеграційного курсу України, «економічна інтеграція» не може розглядатися виключно як механізм зниження бар'єрів та дискримінації. Вона набуває

характеру керованого та багатовимірного процесу, що має сформувати спільний економічний простір шляхом взаємодії держав та ринку.

З огляду на це виникає необхідність у розширеному детермінуванні «економічна інтеграція», яке врахує сучасні виклики, глобалізацію, зміну структури міжнародної торгівлі та посилення ролі інституційно-регуляторних чинників.

Саме тому авторським уточненням пропонується визначити «економічну інтеграцію» як керований державами та ринком процес поглибленої взаємодії національних господарств, що ґрунтується на усуненні дискримінаційних бар'єрів у процесі торгівлі товарами та послугами та у русі факторів виробництва. Таке визначення поєднує класичні підходи до лібералізації з урахуванням інституційних, регуляторних і структурних вимірів сучасної інтеграції.

Розширення поняття «економічна інтеграція» природньо створює потребу у визначенні ключового складника сучасних інтеграційних процесів, а саме транскордонного співробітництва, що слугує практичним механізмом реалізації інтеграційних процесів, як в регіональному так і локальному рівнях.

Економічна інтеграція здатна формувати макрорівневі умови взаємодії між державами, в той час як транскордонне співробітництво забезпечує територіальну реалізацію, яка перетворює політичні домовленості у конкретні проекти, виробництво та інновації.

В цьому контексті транскордонне співробітництво виступає не допоміжним, а структурним елементом інтеграційного процесу, адже саме у прикордонних регіонах проявляється реальний рівень взаємопроникнення економік, інституцій тощо.

Перкман М. визначав транскордонне співробітництво як інституціалізована співпраця суміжних субнаціональних влад через державний кордон, оформлена у стабільні форми [5]. Медейрас С. надає наступне поняття транскордонного співробітництва – це територіальна співпраця прикордонних регіонів двох або більше країн задля зменшення бар'єрів, узгодження інструментів розвитку [4].

Також, змістовне визначення транскордонного співробітництва відзначається в Законі України про міжнародне територіальне співробітництво, а саме як вид міжнародного територіального співробітництва між суб'єктами і учасниками таких відносин у межах регіонів, прилеглих до державного кордону України, у тому числі відокремлених водними об'єктами, відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин сусідніх держав, у тому числі відокремлених водними об'єктами, у межах компетенції, визначеної національним законодавством та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [10].

Попри значну кількість наукових та нормативно-правових визначень, вони переважно фокусуються на відображенні інституційно-організаційному або територіально-адміністративному аспектах взаємодії. Вони фіксують важливість координації між органами влади, узгодження спільних політик та зменшенню бар'єрів. Проте, сучасний характер транскордонної взаємодії у Європі, особливо в контексті євроінтеграційних процесів в Україні, має передбачати значно ширше визначення та мати більш функціональний зміст.

Ми переконані, що транскордонне співробітництво в сучасному світі виходить за рамки класичного територіального партнерства та перетворюється на комплексну форму економічної, інституційної та виробничої кооперації. Така форма здатна створювати спільні блага, гармонізувати стандарти, інтегрувати ринку, капітал, інновації, а також приводити до створення транскордонних кластерів.

Особливу актуальність набуває потреба у визначенні, яке буде здатне відобразити глибину інтеграційних процесів, взаємодоповнюваність, а також провідну роль у підвищенні конкурентоспроможності та розвитку інноваційних процесів.

У межах даного дослідження пропонується авторське визначення транскордонного співробітництва як інституційно закріпленої кооперації суміжних регіонів різних держав, яка через узгоджені політики та спільні проекти створює транскордонні публічні блага, знижує бар'єри й підсилює стійкість і конкурентоспроможність; вимірюється глибиною інтеграції потоків товарів, людей, капіталу та знань.

Уточнення теоретичних засад «економічна інтеграція» та «транскордонне співробітництво» демонструє, що сучасні інтеграційні процеси потребують не лише створення інституційно-правового підґрунтя, а й нових форм взаємодії, які здатні забезпечити реальну економічну ефективність між сусідніми країнами.

В цьому контексті особливого значення набуває пошук практичного інструменту, що здатен поєднати інтеграційні наміри макрорівня з економічною динамікою регіонального рівня. Саме через це в європейській практиці дедалі більшої уваги приділяють кластерам, які розглядаються як ефективний інструмент взаємодії підприємств, наукових інституцій та органів влади, задля створення конкурентних переваг. У транскордонному вимірі кластерна взаємодія виступає важливим елементом, бо вона здатна поєднати інтеграційні політики держав із реалізацією конкретних економічних проектів, розвитком виробництва, інновацій, логістики тощо.

Кластери виступають структурними з'єднувачами економічного простору, у якому відбувається взаємопроникнення. На відміну від традиційних форм співпраці, кластерна співпраця

забезпечує більш глибоку інтеграцію, оскільки здатна синергічно охопити виробничі ланцюги, інноваційну діяльність, наукову взаємодію та координацію інституцій. [3, с. 160–162].

Саме через кластери стає можливою гармонізація стандартів, зниження виробничих витрат, формування спільних ринків та посилення конкурентоспроможності виробництва. З огляду на це Україно-Польська взаємодія дедалі частіше демонструє риси активного розвитку транскордонного кластерно співробітництва. Проте, все ще на перешкоді до активного розвитку такої взаємодії стає недостатня гармонізація нормативно-правової бази, стандартів та інституцій.

Збільшення товарних потоків, та переорієнтація українського експорту, розвиток виробничої кооперації створюють сприятливі умови для роз-

витку повноцінної кластерної взаємодії між Україною та Польщею. Проте, відсутність узгодженої методології, єдиного концептуального бачення та структурної моделі такої взаємодії обмежує можливість переходу від ситуативних ініціатив до системної та довготривалої співпраці.

Саме тому на нашу думку, постає науково-практична потреба у розробці концептуальної моделі кластерної взаємодії, яка б спиралась на уточнені теоретичні підходи, враховувала сучасні виклики та дозволяла б вивести поточне ситуаційне співробітництво на новий, якісніший рівень співпраці.

Наша концептуальна модель кластерної взаємодії складається з п'яти складових, що відображають фази співпраці. Особливістю такої моделі виступає її універсальність та циклічність, вона зображена на рис. 1.

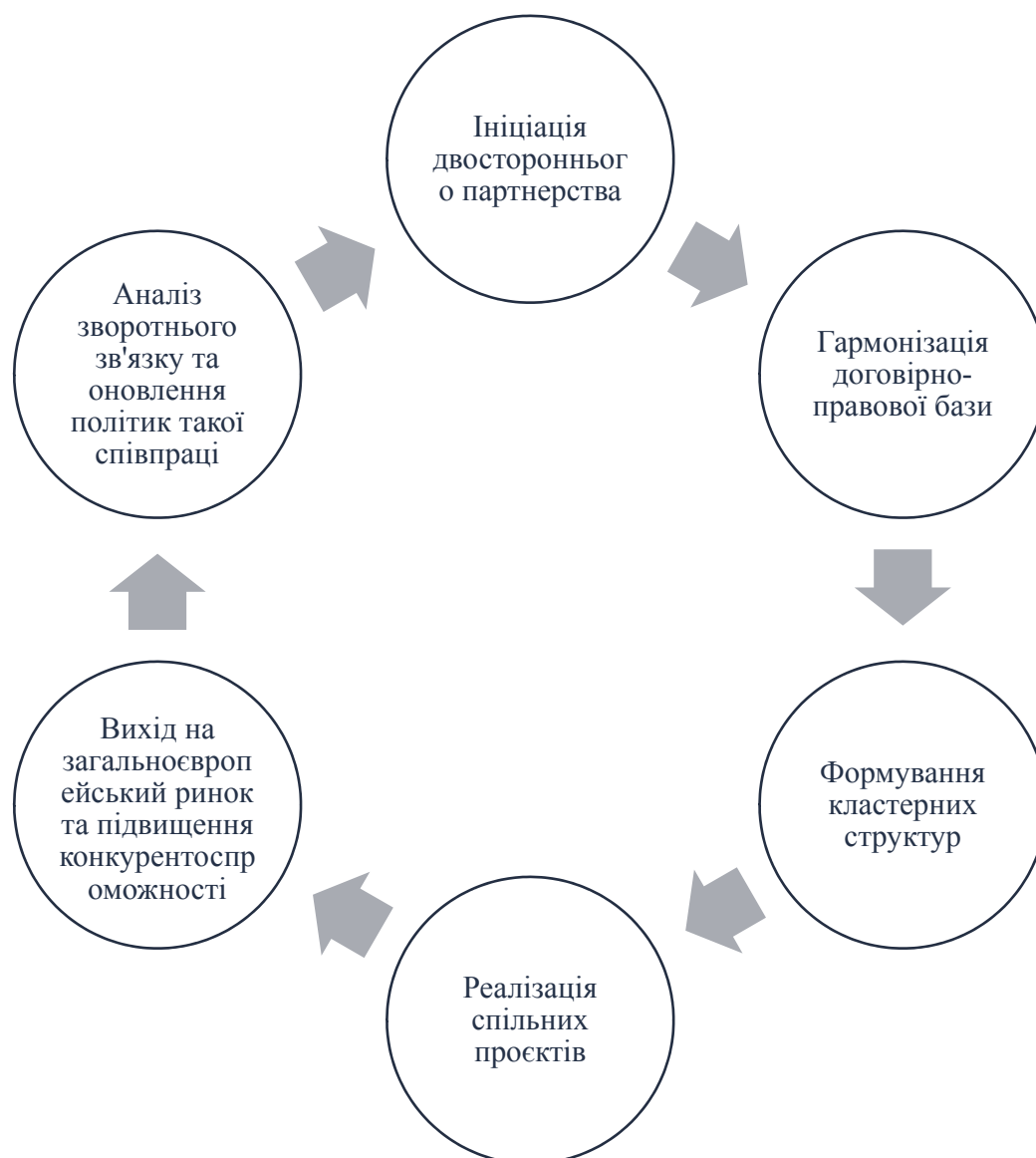

Рисунок 1 – Концептуальна модель циклічної кластерної співпраці між Україною та Польщею

Джерело: розроблено автором

Логіка роботи такої моделі полягає у тому, що будь-який проєкт починається з ініціативи, що походить від держав або підприємств, що є першою фазою нашої моделі. Даний етап відіграє важливу роль. Бо на ньому відбувається процес осмислення та планування проєкту, що готується до реалізації, його специфіку, направленість, бажаний результат та галузь економіки у якій він буде реалізований. Після процесу ініціації двостороннього партнерства запускаються наступні фази, що від теорії переростають у практику.

Другою фазою є етап гармонізації правової та регуляторної бази, що виступає необхідною умовою для практичної реалізації будь-якого транскордонного кластерно проєкту. Головною задачею цього етапу є адаптація національних законодавств, впровадження європейських стандартів, визначення процедур тощо. Саме процес гармонізації правових положень дозволяє усунути ключові перешкоди, що обмежують взаємодію підприємств та інституцій та дозволяє створити основу довготривалого партнерства.

Третьою фазою виступає формування кластерних структур, в межах якого визначаються потенційні учасники, їхні компетенції, напрями спеціалізації та потенціал інтеграції виробничих і наукових ланцюгів. Саме на цьому етапі передбачено створення координаційних платформ, організаційних механізмів тощо.

Четверта фаза взаємодії полягає у реалізації спільного проєкту, повноцінну інтеграцію його учасників, вихід продукту або технології на світовий ринок, налагодження логістики тощо. Саме на цьому етапі відбувається матеріалізація попередніх домовленостей у конкретні економічні результати, що сприяють поглибленню інтеграції між суміжними країнами.

П'ятою фазою є аналіз зворотного зв'язку, оцінка ефективності реалізованого проєкту, що дозволяє чітко визначити чи були досягнені поставлені цілі. Етап аналізу формує нове розуміння потреб, відкриває можливості для подальшого розвитку та закладає основу для повторного циклу кластерної взаємодії, підвищуючи її стійкість та стратегічну орієнтованість.

Саме таким чином, запропонована модель відображає логіку розвитку транскордонної співпраці між Україною та Польщею, як безперервного циклу. У межах такої моделі кожний етап націлений на прискорення взаємної інтеграції та економічний розвиток всіх учасників.

Її ключовою перевагою є універсальність, бо модель може застосовуватися для реалізації різних типів проєктів, адаптуватися до галузевої специфіки, масштабуватися залежно від кількості учасників та забезпечувати відтворення проєктів при їх розширенні, модернізації чи технологічному оновленні тощо.

Висновки. У межах проведеного дослідження було встановлено потребу у перегляді сучасного розуміння «економічна інтеграція» та «транскордонне співробітництво» в контексті співпраці України та Польщі в процесі євроінтеграції України. Проаналізовані визначення науковців довели, що класичні підходи орієнтуються переважно на усунення тарифних бар'єрів та забезпеченні свободи руху товарам чи послугам. Вони на нашу думку не відображають багатомірності сучасних інтеграційних процесів, у яких ключову роль почала відігравати інституційна взаємодія, гармонізація. Інноваційна кооперація та створення спільних благ.

Обґрунтовано, що транскордонне співробітництво перестало бути лиш механізмом кооперації регіональних органів влади, а набуло комплексної форми економічної, наукової та інституційної кооперації. Через, що запропоноване авторське визначення терміну «транскордонне співробітництво» дозволяє ширше охопити його функціональний зміст та відобразити реальну природу сучасної взаємодії.

Проведений аналіз Україно-Польського економічного співробітництва вказує на високий потенціал для поглиблення співпраці, на основі кластерної взаємодії. Кластери розглядаються як один з найбільш ефективних сучасних інструментів інтеграції. Підвищення товарних потоків, активізація виробничої кооперації, інституційна підтримка регіонального розвитку та стратегічна важливість Польщі як ключового економічного партнера України створюють сприятливі умови для формування стійких транскордонних кластерів.

На основі проведеного аналізу було запропоновано концептуальну модель циклічної кластерної взаємодії України та Польщі, яка складається з п'яти фаз: 1. Ініціація партнерства, 2. Гармонізація нормативно-правової бази, 3. Формування кластерних ініціатив, 4. Реалізація спільного проєкту, 5. Аналіз отриманих результатів. Дана модель є універсальним засобом, що дозволяє застосовуватись у різних галузях, масштабувати її залежно від кількості учасників та забезпечити відтворюваність кластерних ініціатив.

Практична цінність моделі полягає в її здатності виступати інструментом стратегічного планування спільного розвитку, підвищувати рівень інституційної взаємодії та формувати умови задля створення сталого і довготривалого економічного співробітництва. Модель дозволяє забезпечити ефективне поєднання державного регулювання та ринкових механізмів, що є ключовою умовою прискорення євроінтеграційних процесів України.

Отже, результати даного дослідження формують теоретичне та методологічне підґрунтя для подальшої розробки інструментів транскордон-

ної кластерної співпраці, а запропонована модель може слугувати основою для створення практичних механізмів реалізації спільних українсько-польських економічних проєктів. Її впровадження

сприятиме зміцненню економічних зв'язків, підвищенню конкурентоспроможності регіонів та поглибленню інтеграції України до європейського економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Balassa B. The Theory of Economic Integration. London: Routledge, 1961. 318 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203805183>
2. Feser E. J. Old and New Theories of Industry Clusters. *Clusters and Regional Specialisation* / ed. M. Steiner. London: Pion Press, 1998. pp. 18–40.
3. Kraus K., Kraus N., Shtepa O. Synergetic effects of network interconnections in the conditions of virtual reality. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*. 2021. Vol. 17, No. 3. pp. 149–188. DOI: <https://doi.org/10.7341/20211735>
4. Medeiros E. Territorial Impact Assessment and Cross-Border Cooperation. *Regional Studies, Regional Science*. 2015. Vol. 2, No. 1. pp. 97–115. DOI: <https://doi.org/10.1080/21681376.2014.999108>
5. Perkmann M. Cross-border regions in Europe: significance and drivers of regional cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*. 2003. Vol. 10, No. 2. pp. 153–171. DOI: <https://doi.org/10.1177/0969776403010002004>
6. Rosenfeld S. A. Bringing Business Clusters into the Mainstream of Economic Development. *European Planning Studies*. 1997. Vol. 5, No. 1. pp. 3–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654319708720381>
7. Дахно І. І. Міжнародна торгівля: навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 296 с.
8. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 228 с.
9. Машталер О., Гуцул Т., Маслиган О., Чебан Ю., Цимбалістова О. Кластери в стратегії економічного розвитку України та її регіонів. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 3, No. 50. pp. 320–329. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3945>
10. Про міжнародне територіальне співробітництво України: Закон України від 24 квіт. 2024 р. № 3668-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20> (дата звернення: 01.12.2025).

References:

1. Balassa, B. (1961). *The theory of economic integration*. London: Routledge. 318 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203805183>
2. Feser, E. J. (1998). Old and new theories of industry clusters. In M. Steiner (Ed.), *Clusters and regional specialisation* (pp. 18–40). London: Pion Press.
3. Kraus, K., Kraus, N., & Shtepa, O. (2021). Synergetic effects of network interconnections in the conditions of virtual reality. *Journal of Entrepreneurship, Management and Innovation*, Vol. 17, No. 3, pp. 149–188. DOI: <https://doi.org/10.7341/20211735>
4. Medeiros, E. (2015). Territorial impact assessment and cross-border cooperation. *Regional Studies, Regional Science*, Vol. 2, No. 1, pp. 97–115. DOI: <https://doi.org/10.1080/21681376.2014.999108>
5. Perkmann, M. (2003). Cross-border regions in Europe: Significance and drivers of regional cross-border co-operation. *European Urban and Regional Studies*, Vol. 10, No. 2, pp. 153–171. DOI: <https://doi.org/10.1177/0969776403010002004>
6. Rosenfeld, S. A. (1997). Bringing business clusters into the mainstream of economic development. *European Planning Studies*, Vol. 5, No. 1, pp. 3–23. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654319708720381>
7. Dakhno, I. I. (2003). *Mizhnarodna torhivlia* [International trade]. Kyiv: MAUP. 296 p. (in Ukrainian)
8. Kozak, Yu. H. (2017). *Mizhnarodna ekonomika: v pytanniakh ta vidpovidiakh* [International economics: Questions and answers]. Kyiv: Center for Educational Literature. 228 p. (in Ukrainian)
9. Mashtaler, O., Hutsul, T., Maslyhan, O., Cheban, Yu., & Tsymbalistova, O. (2023). Clusters in the strategy of economic development of Ukraine and its regions. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, Vol. 3, No. 50, pp. 320–329. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3945> (in Ukrainian)
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Pro mizhnarodne terytorialne spivrobitnytstvo Ukrainy* [On international territorial cooperation of Ukraine]: Law of Ukraine No. 3668-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 03.12.2025